

УДК 504.37.013

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-217-25-28

КУЧАЙ Тетяна Петрівна –

доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти,

Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3518-2767>

e-mail: tetyanna@ukr.net

ДУТКА Ганна Яківна –

доктор педагогічних наук, професор, заступник керівника Центру забезпечення якості освіти, професор кафедри дошкільної та початкової освіти

Львівського національного університету імені Івана Франка

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6504-1554>

e-mail: dutkaanna@ukr.net

ПОВЛІН Ірина Емерихівна –

кандидат сільськогосподарських наук,

доцент кафедри біології та хімії

Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6028-6168>

e-mail: Polin.iren@kmf.org.ua

ЕКОЛОГІЧНА ОСВІТА – ГЛОБАЛЬНА ПРОБЛЕМА СУЧАСНОСТІ

У статті розглядається екологічна освіта, як глобальна проблема сучасності.

Екологічна освіта сприяє гуманістичному, духовно моральному та соціальному розвитку особистості та в даний час стає актуальним у контексті формування людського потенціалу. Адже для здоров'я людини, як базового компонента людського потенціалу, підвищення рівня екологічної культури стає особливо затребуваною в умовах поширення технократичного світогляду, створення людини, що прагне особистої вигоди і користі, позбавленої здатності до співчуття, співпереживання. Однак низький рівень сформованості екологічної культури не дозволяє людині усвідомити міру особистої відповідальності за стан зовнішнього середовища.

У зв'язку з цим перед системою екологічної освіти та виховання стоять одразу кілька викликів. З одного боку, необхідно уніфікувати понятійний апарат та бажано зробити це на федеральному рівні. З іншого боку, поява відповідних дефінітивних норм у законодавстві спричинить за собою необхідність у оновленні регіонального законодавства про екологічну освіту та приведення його у відповідність з нормативними правовими актами.

Екологічна освіта включає процеси навчання, виховання, розвитку особистості, спрямована на формування екологічної культури, як складової системи національного і громадянського виховання всіх верств населення України (в тому числі через екологічне просвітництво за допомогою громадських екологічних організацій та природоохоронних установ).

Ключові слова: екологічна освіта, екологічне виховання, охорона навколишнього природного середовища.

KUCHAI Tetiana Petrivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, professor of the department of pedagogy, psychology, elementary, preschool education and management of educational institutions,

Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute square

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3518-2767>

e-mail: tetyanna@ukr.net

DUTKA Hanna Yakivna –

Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Deputy Head of the Center for Quality Assurance of Education, Professor of the Preschool and Primary Education Department

of the Ivan Franko National University of Lviv University Street

ORCID: <http://orcid.org/0000-0002-6504-1554>

e-mail: dutkaanna@ukr.net

POVLIN Iryna Emerykhivna –

Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of Biology and Chemistry of the Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakocsi II

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-6028-6168>

e-mail: Polin.iren@kmf.org.ua

ENVIRONMENTAL EDUCATION – A GLOBAL PROBLEM OF MODERNITY

The article considers environmental education as a global problem of modernity.

Environmental education contributes to the humanistic, spiritual, moral and social development of the individual and is currently becoming relevant in the context of the formation of human potential. After all, for human health, as a basic component of human potential,

increasing the level of environmental culture is becoming especially in demand in the conditions of the spread of a technocratic worldview, the creation of a person who seeks personal gain and benefit, deprived of the ability to compassion, empathy. However, the low level of formation of environmental culture does not allow a person to realize the degree of personal responsibility for the state of the external environment.

In this regard, the system of environmental education and upbringing faces several challenges at once. On the one hand, it is necessary to unify the conceptual apparatus and it is desirable to do this at the federal level. On the other hand, the emergence of relevant definitive norms in the legislation will entail the need to update regional legislation on environmental education and bring it into line with regulatory legal acts.

Environmental education includes the processes of training, education, and personal development, aimed at the formation of an ecological culture as a component of the system of national and civic education of all segments of the population of Ukraine (including through environmental education with the help of public environmental organizations and environmental protection institutions).

Key words: environmental education, environmental education, environmental protection.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. В наші дні особливого значення набуває відповідальне відношення людини до природи. Збереження здоров'я людей, забезпечення їх продуктами харчування, енергією, охорона природного середовища від забруднення і руйнування, заощадження генетичної різноманітності біосфери стали глобальними проблемами, які вимагають невідкладного рішення. Природа Землі не може самостійно нейтралізувати негативні наслідки людської діяльності. Учені констатують порушення механізму стихійного відтворення екологічних умов життя на нашій планеті [1, 3].

В умовах сьогодення гостро постали перед людством екологічні проблеми: забруднення ґрунтів, повітря, водою токсичними відходами, вимирання десятків видів рослин та тварин, озоніві діри, збереження генофонду та ін. Головною причиною усіх негараздів природи була і є людина. Не усвідомлюючи свого місця у навколишньому природному середовищі, вона шкодить насамперед собі, своїм нащадкам. Ось чому зараз перед учителями та вихователями стоїть завдання екологічної освіти і виховання молоді, а починати слід з найменших школярів, враховуючи їхні морально-психологічні особливості. Діти цього віку сприймають на віру все сказане вчителем, його думка є для них більш вагомим, ніж думки друзів-однолітків, інших дорослих. Вони більш емоційні, ближче до серця сприймають негаразди інших, сильніше співпереживають [2, 4].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Загальнопедагогічні та психологічні аспекти екологічного виховання та новий підхід до реалізації екологічної освіти відображено в працях Ю. Кищенко, Л. Лук'янової, Г. Марченко, О. Плахотника, Я. Полякової, Г. Пустовіта, М. Пустовіта, С. Совгіри, С. Старовойт, І. Суравегіни, В. Танської, В. Червонецького тощо.

Мета нашого дослідження полягає у вихованні екологічних позицій у дітей, забезпечити підростаюче покоління науковими знаннями про взаємозв'язок природи й суспільства.

Виклад основного матеріалу дослідження. Від успішного здійснення екологічної освіти, формування нового екологічного мислення великою мірою залежить майбутній стан природного середовища. Що ж являють собою екологічне навчання і виховання? Це психолого-педагогічний процес, спрямований на засвоєння людиною наукових основ природокористування, формування відповідних переконань і практичних навичок, вироблення певних ціннісних орієнтацій, активної життєвої позиції в галузі охорони природи.

Охорона навколишнього природного середовища, раціональне використання природних ресурсів, забезпечення екологічної безпеки життєдіяльності людини – невід'ємна умова сталого економічного та соціального розвитку України [8].

З цією метою Україна здійснює на своїй території екологічну політику, спрямовану на збереження безпечного для існування живої і неживої природи навколишнього середовища, захисту життя і здоров'я населення від негативного впливу, зумовленого забрудненням навколишнього природного середовища, досягнення гармонійної взаємодії суспільства і природи, охорону, раціональне використання відтворення природних ресурсів [3].

Основними принципами охорони навколишнього природного середовища є:

1. пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів, нормативів та лімітів використання природних ресурсів при здійсненні господарської, управлінської та іншої діяльності;
2. гарантування екологічно безпечного середовища для життя і здоров'я людей;
3. запобіжний характер заходів щодо охорони навколишнього природного середовища;
4. екологізація матеріального виробництва на основі комплексності рішень у питаннях охорони навколишнього природного середовища, використання та відтворення відновлюваних природних ресурсів, широкого впровадження новітніх технологій;
5. збереження просторової та видової різноманітності і цілісності природних об'єктів і комплексів;
6. науково обґрунтоване узгодження екологічних, економічних та соціальних інтересів суспільства на основі поєднання міждисциплінарних знань екологічних, соціальних, природничих і технічних наук та прогнозування стану навколишнього природного середовища;
7. обов'язковість екологічної експертизи;
8. гласність і демократизм при прийнятті рішень, реалізація яких впливає на стан навколишнього природного середовища, формування у населення екологічного світогляду;
9. науково обґрунтоване нормування впливу господарської та іншої діяльності на навколишнє природне середовище;
10. безоплатність загального та платність спеціального використання природи, даних ресурсів для господарської діяльності;
11. стягнення збору за забруднення навколишнього природного середовища погіршення якості природних ресурсів, компенсація шкоди,

заподіяної поручням законодавства про охорону навколишнього природного середовища;

12. вирішення питань охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням ступеня антропогенної змінності територій, сукупної дії факторів, що негативно впливають на екологічну обстановку;

13. поєднання заходів стимулювання і відповідальності у справі охорони навколишнього природного середовища;

14. вирішення проблем охорони навколишнього природного середовища на основі широкого міждержавного співробітництва [3, 5].

Серед багатьох аспектів охорони природи важливе значення має педагогічний, який включає систему освіти з метою виховання високої культури поведінки людини при спілкуванні з природою, а також високою цивільною відповідальністю за збереження природи в процесі праці [4, 5].

Безпосереднє спілкування з природою є невичерпним джерелом високих моральних почуттів.

Формування ставлення людини до природи входить до загальної системи комуністичного виховання, бо все «духовне життя людини нерозривно зв'язане з природою» [3].

Екологічна освіта володіє такими особливостями, як актуалізація ідеї про нерозривний зв'язок фізичного і духовного життя людини з природою; розгляд екологічних проблем в системі глобальних проблем сучасності; спрямованість на меті охорони природи: заощадження генофонду біосфери, збереження гігієнічних і естетичних достоїнств навколишнього середовища, раціональне використання природних ресурсів. Зміст екологічної освіти має, таким чином, складну структуру, засвоєння якої школярами вимагає тісного взаємозв'язку класної і позакласної роботи [6].

Підвищення екологічної культури суспільства і професійна підготовка фахівців забезпечуються загальною обов'язковою комплексною освітою та вихованням в галузі охорони навколишнього природного середовища, в тому числі в дошкільних дитячих закладах, в системі загальної середньої, професійної та вищої освіти, підвищення кваліфікації та перепідготовки кадрів.

Екологічні знання є обов'язковою кваліфікаційною вимогою для всіх посадових осіб, діяльність яких пов'язана з використанням природних ресурсів та призводить до впливу на стан навколишнього природного середовища.

Спеціально визначені вищі та професійні навчальні заклади здійснюють підготовку спеціалістів у галузі охорони навколишнього природного середовища та використання природних ресурсів з урахуванням суспільних потреб [3].

Із сказаного випливає, що екологічна освіта й виховання покликані забезпечити підростаюче покоління науковими знаннями про взаємозв'язок природи й суспільства, допомогти зрозуміти багатогранне значення природи для суспільства в цілому і кожної людини зокрема, виробити потребу в спілкуванні з природою, оволодіти нормами пра-

вильної поведінки в процесі взаємодії з нею, сформувати прагнення і вміння брати активну участь в охороні й поліпшенні навколишнього середовища.

Успішне здійснення екологічної освіти і виховання учнів великою мірою залежить від дотримання ряду педагогічних умов. Так, одні з науковців вважають, що головною умовою ефективного вироблення екологічної культури є вмиле поєднання навчального матеріалу відповідного змісту із практичною діяльністю школярів у природному середовищі [7].

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, екологічну освіту й виховання треба здійснювати в сім'ї, дошкільних установах, у школі, в університеті. Велике значення відіграє робота в молодших класах, це формує екологічну культуру учня, а також велику роль відіграє спілкування з природою. Прищеплення любові до природи, виховання екологічних позицій у дітей, це дає змогу забезпечити підростаюче покоління науковими знаннями про взаємозв'язок природи й суспільства.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Біда О. А., Зорочкіна Т. С., Орос І. І., Кучай О. В., Чичук А. П., Кучай Т. П. Формування екологічної культури фахівців. Академічні студії. Серія «Педагогіка», Видавничий дім «Гельветика». 2021. 3, Ч. 2. С. 3–10.
2. Білявський Г.О. (2006). Екологічна освіта. Екологічна енциклопедія. Т. 1. 307 с.
3. Боголюбов В.М. Сталий розвиток суспільства: соціально-екологічні аспекти формування професійної компетентності магістрів-екологів: монографія. Херсон: Грінв Д. С. 2013. 322 с.
4. Василенко А. О., Туркот Т. І. Вища екологічна освіта в Україні та Центрально-Азіатському регіоні. Таврійський вісник освіти. 2013. 2 (42). С. 5–9.
5. Коренева І. М. Освіта для сталого розвитку: реалії України. Вісник Глухівського національного педагогічного університету імені Олександра Довженка. Педагогічні науки. 2018. 1. С. 17–25.
6. Кучай Т., Кучай О., Рокосовик Н. Формування у фахівців лісового господарства ціннісного ставлення до праці та світосприйняття забезпечення екологічної стійкості. Збірник наукових праць: Наукові записки. Серія: Педагогічні науки. 200. Кропивницький: РВВ КДПУ ім. Винниченка. 2022. С. 26–30.
7. Сафранов Т. А. Вища екологічна освіта України: становлення і сучасний стан. Освітнологічний дискурс. 2021. 1 (32). С. 39–51.
8. Сафранов Т. А., Чугай А. В., Ільїна В. Г. Проблеми екологічної освіти України: навчальний посібник. Одеса: ОДЕКУ. 2022. 85 с.

REFERENCES

1. Bida, O. A., Zorochkina, T. S., Oros, I. I., Kuchay, O. V., Chychuk, A. P., Kuchay, T. P. (2021). Formuvannya ekolohichnoyi kul'tury fakhivtsiv [Formation of the ecological culture of specialists]. Akademichni studiyi. Seriya «Pedagogika», Vydavnychyy dim «Hel'vetyka». 3, Ch. 2. S. 3–10. [in Ukrainian]
2. Bilyavs'kyu, H.O. (2006). Ekolohichna osvita [Ecological education]. Ekolohichna entsyklopediya. T. 1. 307 s. 3. [in Ukrainian]
3. Boholyubov, V.M. (2013). Stalyy rozvytok suspil'stva: sotsial'no-ekolohichni aspekty formuvannya profesynoyi kompetentnosti mahistriv-ekolohiv [Sustainable development of society: social and ecological aspects of the

formation of professional competence of masters of ecology]: monohrafiya. Kherson: Hrin' D.S. 322 s. [in Ukrainian]

4. Vasylenko, A. O., Turkot, T. I. (2013). Vyshcha ekolohichna osvita v Ukraini ta Tsentral'no-Aziat's'komu rehioni [Higher environmental education in Ukraine and the Central Asian region]. Tavriys'kyi visnyk osvity. 2 (42). S. 5–9. [in Ukrainian]

5. Koreneva, I. M. (2018). Osvita dlya staloho rozvytku: realiyi Ukrainy. Visnyk Hlukhivs'koho natsional'noho pedahohichnoho universytetu imen Oleksandra Dovzhenka [Education for Sustainable Development: The Realities of Ukraine]. Pedahohichni nauky. 1. S. 17–25. [in Ukrainian]

6. Kuchai, T., Kuchai, O., Rokosovyyk, N. (2022). Formuvannya u fakhivtsiv lisovoho hospodarstva tsinnisnoho stavlennya do pratsi ta svitospruyunyattya zabezpechennya ekolohichnoyi stiykosti [Formation of a Value-Based Attitude to Work and a Worldview of Ensuring Environmental Sustainability in Forestry Specialists]. Zbirnyk naukovykh prats': Naukovi zapysky. Seriya: Pedahohichni nauky. 200. Kropyvnyts'kyu: RVV KDPU im. Vynnychenka. S. 26–30. [in Ukrainian]

7. Safranov, T.A. (2021). Vyshcha ekolohichna osvita Ukrainy: stanovlennya i suchasny stan [Higher Environmental Education of Ukraine: Formation and Current State]. Osvitolohichnyy dyskurs. 1 (32). S. 39–51. [in Ukrainian]

8. Safranov, T.A., Chuhay, A.V., Il'yina V.H. (2022). Problemy ekolohichnoyi osvity Ukrainy [Problems of environmental education in Ukraine]: navchal'nyy posibnyk. Odesa: ODEKU. 85 s. [in Ukrainian]

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

КУЧАЙ Тетяна Петрівна – доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, психології, початкової, дошкільної освіти та управління закладами освіти Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Наукові інтереси: екологічна освіта – глобальна проблема сучасності.

ДУТКА Ганна Яківна – доктор педагогічних наук, професор, заступник керівника Центру забезпечення якості освіти, професор кафедри дошкільної та початкової освіти Львівського національного університету імені Івана Франка.

Наукові інтереси: екологічна освіта – глобальна проблема сучасності.

ПОВЛІН Ірина Емерихівна – кандидат сільськогосподарських наук, доцент кафедри біології та хімії Закарпатського угорського інституту ім. Ференца Ракоці II.

Наукові інтереси: екологічна освіта – глобальна проблема сучасності.

INFORMATION ABOUT THE AUTHORS

KUCHAI Tetiana Petrivna – Doctor of Pedagogical Sciences, professor of the department of pedagogy, psychology, elementary, preschool education and management of educational institutions Ferenc Rakoczi II Transcarpathian Hungarian Institute square.

Scientific interests: environmental education – a global problem of modernity.

DUTKA Hanna Yakivna – Doctor of Pedagogical Sciences, Professor, Deputy Head of the Center for Quality Assurance of Education, Professor of the Preschool and Primary Education Department of the Ivan Franko National University of Lviv University Street.

Scientific interests: environmental education – a global problem of modernity.

POVLIN Iryna Emerykhivna – Candidate of Agricultural Sciences, Associate Professor of the Department of Biology and Chemistry of the Transcarpathian Hungarian Institute named after Ferenc Rakocsi II.

Scientific interests: environmental education – a global problem of modernity.

Стаття надійшла до редакції 09.01.2025 р.

УДК 37.091.33-027.22.796:305:351.74

DOI: 10.36550/2415-7988-2025-1-217-28-34

ЛЕЩЕНКО Геннадій Анатолійович –

доктор педагогічних наук, професор, доцент кафедри фізичної та домедичної підготовки Донецького державного університету внутрішніх справ
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-9780-060x>
e-mail: galeza7@gmail.com

ГЕНДЕРНІ СТЕРЕОТИПИ ТА УЯВЛЕННЯ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ПРАВООХОРОННОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ГАЛУЗІ ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ І СПОРТУ

У статті розглянуто теоретичні аспекти гендерних проблем фізкультурно-спортивної діяльності курсантів закладів вищої освіти з специфічними умовами навчання, що готують поліцейських. Зазначається, що головним завданням сучасної педагогіки, на вимогу часу, є формування духовно, інтелектуально розвиненої, творчої, не ординарно мислячої, здатної до саморозвитку та самоактуалізації, психологічно стійкої і фізично міцної особистості. Вектор уваги педагогів спрямовується на індивідуалізацію викладання та навчання, побудову індивідуальних освітніх траєкторій з урахуванням психофізіологічних та індивідуальних особливостей здобувачів освіти. У зв'язку з цим, галузь фізичної культури та спорту є особливо важливою у здійсненні гендерного виховання молоді. Проте, у цій царині існують проблеми методичного, світоглядного, етнічного та соціокультурного характеру.

Встановлено, що засмозв'язок та взаємозалежність фізичної культури як частини загальної культури суспільства та гендерних ролей ґрунтується на основі етнічного менталітету та національних традицій.

Зазначено, що спортивна діяльність має низку специфічних особливостей, що сприяють формуванню гендерних стереотипів. Типовий для чоловіків процес соціалізації більшою мірою, аніж для жінок, передбачає заняття спортом, оскільки сприяє формуванню таких якостей особистості, які стереотипно сприймаються як «чоловічі».

Проведено дослідження з аналізу гендерних уявлень в сфері фізичної культури і спорту здобувачів вищої освіти у Донецькому державному університеті внутрішніх справ. Зроблено висновок про те, що на теперішній час у курсантів університету відсутня міцна теоретична база щодо розуміння сутності поняття «гендер», до усвідомлення гендерних проблем вони підходять інтуїтивно, керуючись, переважно, власним досвідом. Результати анкетування свідчать про те, що курсантки більше схильні до думки про